

ORATORE,

AD QUADRAGESIMAM,

LIBER PRIMUS.

ARGUMENTUM.

Ut ex hisce libris legendis majores fructus Lector percipiat, non inutile credidi fore, totius Operis formam & quasi figuram breviter depingere. De Rhetorica Cicero omnium Romanorum eloquentissimus tradit præcepta; nec ea quidem, Rhetorum aliorum more, nuda & inornata tradit; sed oratione ita limata, & doctrina ita liberali, ut scias ipsum id asscurum esse, quod veller aliis præcipere. Plerumque fit, ut cum invidia audiatur, qui aliis præcipit: qui enim eos conatur docere, se iis superiorem fore in eo, quod docet, pollicetur. Hanc igitur invidiam a se Cicero artificio quodam removet, cum sub personis Lucii Licinii Crasse, & M. Antonii, oratorum superioris sæculi principum, suam de Eloquentia sententiam explicavit. His senibus duos juvenes, forumque vix ingressos, Cottam, & Sulpicium, comites adjunxit: prudenter quidem; nisi enim in banc disputationem venissent senes, minus auctoritatis & gravitatis haberent ea, quæ præciperentur: & nisi juvenes adessent, qui & audiendi cupidi essent, & nondum satis usu forensi instructi, senes non potuissent hunc sermonem sine ineptiarum crimine instruere. Vide, quam elegans sit exordium disputationis: Artificum erat & levium Spectatorum Rhetorum, se de Eloquentia dicturos esse profiteri. Hi senes, & ingenui, & in Rep. versati, non, nisi fortuito, in banc disputationem incidunt; nihil de se promittunt, sed cursu orationis, vel casu potius, in Rhetorica campos incurruunt. Nec in personis solum, sed in loco decorum servat Cicero: non enim Romæ, sed ruri disputant; non in urbis

DE

occu-

occupatione, ubi mollioribus his studiis se dedere non licet, sed in orio recessus Tusculani, quo proficiscentem curæ Reique publicæ negotia, etiam cum bonorum venia, non sequuntur.

In primo libro quaeritur, quæ sit oratoris materia, quæque artes sint illi ad cognoscendum necessariae. Crassus, cujus in persona explicatur ipsius Ciceronis sententia, perfectum oratorem instruit, eique omnium artium cognitionem subjungit: singulas percurrit, probatque & exemplis & rationibus, quam utilis sit unaquæque oratori: Antonius vero, cujus disputatio ad mentem Quinti formatur, contra Crassum disputat, & cum indoctus a plerisque haberetur, solaque natura ad dicendum instructus, Eloquentiam a cæteris artibus segregat, eique solam bene dicendi scientiam adjungit. Quæ argumenta attulerat Crassus, ea omnia percurrit Antonius, & verbo magis, quam re dissolvit. Aderat etiam huic disputationi Scævola senex; quem Cicero a sequentibus libris dimovit, & quia infirma valitudine fuit, (ut ait ipse) & quia in hoc libro disputatio de jure civili a Scævola studiis non abhorrebat: tantum vero virum proxime de jocis disputationi interesse non decebat.

In secundo libro partes Inventionis Antonio traduntur; in qua potius, quam in ornatu orationis excelluit. Omnia igitur præcepta ponit, ex quibus argumenta possimus eruere, quibus animos judicum movere & nobis conciliare: tria illa genera, judiciale, deliberativum, demonstrativum, tractat, digitumque ad fontes intendens docet, quomodo ea, quæ univèrsè dicuntur, ad unquamque causam referri possint. Ad Inventionem pertinent joci; Cæsar igitur, qui in iis omnibus præstitit, huic disputationi adest, & ea omnia, quæ de jocis didicerat aut observarat, in medium profert. Deinde Antonius loquitur de memoria, scilicet artificiali (nam ea sola Inventionis est propria,) brevibusque omnia, quæ ad illam spectant, præceptis concludit.

In tertio partes Elocutionis Crasso deferuntur: in verbis enim magis, quam in sententiis eligendis elaboravit. Prius igitur de univèrso genere dicendi pauca loquitur; deinde ad eas quatuor partes, quibus elocutio continetur, pure, dilucide, ornate, & apè dicendi, sese revocat: has singulas percurrit, præcipue vero orna-

Tom. I.

R

rum

rum orationis. Docet, quæ verba eligenda sint, quæ figura, quæ tropi adhibendi, quos numeros & pedes oratio postulet. Tum ad extremum de Actione quærit, docetque, quomodo & vox, & gestus, & vultus ad orationem accommodari debeat. Omnes denique hi libri ira venusti, ira elegantes sunt, ut ab illis non solum præcepta, sed exempla Eloquentiæ perenda sint. PEARCIUS.

I.

OGITANTI mihi sæpenumero, & memoria vetera repetenti, perbeati fuisse, Quinte frater, illi videri solent, qui in optima republica, cum & honoribus, & rerum gestarum gloria florerent, eum vitæ cursum tenere poterunt, ut vel in negotio sine periculo, vel in otio cum dignitate esse possent. Ac fuit tempus illud, cum mihi quoque initium requiescendi, atque animum ad utriusque nostrum præclara studia referendi fore justum, & prope ab omnibus concessum arbitrarer, si infinitus forensium rerum labor, & ambitionis occupatio, decursu honorum, etiam ætatis flexu constitisset. Quam spem cogitationum & consiliorum meorum, cum graves communium temporum, rum varii nostri casus fefellerunt. Nam qui locus quietis & tranquillitatis plenissimus fore videbatur, in eo maximæ moles molestiarum, & turbulentissimæ tempestates existerunt. Neque vero nobis cupientibus, atque exoptantibus fructus otii datus est ad eas artes, quibus a pueris dediti fuimus, celebrandas, inter nosque recolendas¹. Nam prima ætate² incidimus in ipsam perturbationem disciplinæ veteris: & consulatu devenimus in medium rerum omnium certamen, atque discrimen: & hoc tempus omne³ post consulatum objecimus

iis

¹ Inter nosque recolendas] Trajecit copulandi particulam, malitque, inter nosque, quam itac, & inter nos recolendas, usurpare: ne, quod in oratione vitiosum est, in heroci carminis finem decideret. Quæ componendi manifesta diligentia, ut in foro & in curia celatur, ita in hoc scripti genere dissimulari non debet. Sunt qui legant, Interque nos recolendas, virtutis hujus igna-

ri, qui nesciant auribus atque rationi cedere præcepta. Sirebaus.

² Prima ætate] Anno U. C. DCLXVII. & consequenti, cum Tullius ageret annum vicimum, exarsere bella civilia Cinnae, Marii, & Syllæ, qui contra pristinum morem oppressa patriæ libertate, principatum invadere tentabant. Proff.

³ Et hoc tempus omnis] Hos de Orato-

re

iis fluctibus, qui, per nos a communi peste depulsi, in nosmetipsos redundarunt. Sed tamen in his vel asperitatibus rerum, vel angustiis temporis, obsequar studiis nostris: & quantum mihi vel fraus inimicorum, vel causa amicorum, vel respublica tribuet otii, ad scribendum potissimum conferam. Tibi vero, frater, neque hortanti dero, neque roganti. Nam neque auctoritate quisquam apud me plus valere te potest, neque voluntate.

II. Ac mihi repetenda est veteris cujusdam memoriæ non sane satis explicata recordatio, sed, ut arbitror, apta ad id, quod requiris, ut cognoscas, quæ viri omnium eloquentissimi, clarissimique senserint de omni ratione dicendi. Vis enim, ut mihi sæpe dixisti; quoniam quæ pueris, aut adolescentulis nobis ex commentariolis nostris⁴ inchoata, ac rudia exciderunt, vix hac ætate digna, & hoc usu, quem ex causis, quas diximus, tot tantisque consecuti sumus; aliquid iisdem de rebus politius a nobis, perfectiusque proferri: soleque nonnunquam hac de re a me in disputationibus nostris dissentire, quod ego prudentissimorum⁵ hominum artibus eloquentiam contineri statuam; tu autem illam ab elegantia doctrinæ segregandam putes, & in quodam ingenii atque exercitationis genere ponendam.

Ac mihi quidem sæpenumero in summos homines, ac summis ingeniis præditos intuenti, quærendum esse visum est, quid esset, cur plures in omnibus artibus, quam in dicendo admirabiles existissent. Nam, quocumque te animo, & cogitatione converteris, permultos excellentes in quoque genere videbis, non mediocrium artium, sed prope maximarum.

R. 2

Quis

re Dialogos Cicero scripsisse putatur anno ætatis suæ 58. & U. C. 698. secundo vero anno post ejus reditum, cum Clodianorum furore actus in exilium cessisset. Pearcius.

⁴ Ex commentariolis nostris] Libros de Inventione sub annum ætatis vicimum Cicero scripserat, rudes & impolitos, si cum his conferantur. Porro commentarius, liber est, in quem referimus breviter aliquid memorie causa. Proffens.

⁵ Prudentissimorum] Hoc est, doctissimorum, vel (ut noster loquitur in sequen-

ti sententia) eorum, qui habent elegantiam doctrinæ: sapius in hoc opere doctos discretis, & prudentiam eloquentiæ opposuit: & hic per prudentissimos intelligi voluit eos, qui omnibus artibus, sc. Philosophiæ, jure civili, &c. instructi essent. Sic l. 1. c. 40. Prudentia verum magnarum magis, quam dicendi arte nititur. Lib. 3. c. 35. Malum equidem indifferens prudentiam, quam stultitiam loquacem. Et l. 1. c. 14. Sine summa rerum civilium cognitione & prudentia. Pearcius.

Quis enim est, qui, si clarorum hominum scientiam, rerum gestarum vel utilitate vel magnitudine metiri velit, non anreponat oratori imperatorem? Quis autem dubitet, quin belli duces ex hac una civitate præstantissimos pene innumerabiles, in dicendo autem excellentes vix paucos proferre possimus? Jam vero consilio, ac sapientia qui regere, ac gubernare rempublicam possent, multi nostra, plures patrum memoria, atque etiam majorum exstiterunt: cum boni perdituli nulli, vix autem singulis ætatibus singuli tolerabiles oratores invenirentur. Ac, ne quis forte cum aliis studiis, quæ reconditis in artibus, atque in quadam varietate literarum versentur, magis hanc dicendi rationem, quam cum imperatoris laude, aut cum boni senatoris prudentia comparandam putet; convertat animum ad ea ipsa artium genera, circumspiciatque qui in iis floruerint, quamque multi: sic facillime, quanta oratorum sit, semperque fuerit paucitas, judicabit.

III. Neque enim te fugit, laudatarum artium omnium procreatricem quandam, & quasi parentem eam, quam *φιλοσοφίαν* Græci vocant, ab hominibus doctissimis judicari; in qua difficile est enumerare, quot viri, quanta scientia, quantaque in suis studiis varietate, & copia fuerint: qui non una aliqua in re separatim elaborarint, sed omnia, quæcunque essent, vel scientiæ per investigationem, vel disserendi ratione comprehenderint. Quis ignorat, ii, qui mathematici vocantur, quanta in obscuritate rerum, & quam recondita in arte, & multiplici, subtilique versentur? quo tamen in genere ita multi perfecti homines exstiterunt, ut nemo fere studuisse ei scientiæ vehementius videatur, quin, quod voluerit, consecutus sit. Quis musicis, quis huic studio literarum, quod profitentur ii, qui grammatici vocantur, penitus se dedit, quin omnem illarum artium pene infinitam vim, & materiam, scientia, & cogitatione comprehenderit? Vere mihi hoc videor esse dicturus, ex omnibus iis, qui in harum artium studiis liberalissimis sint, doctrinisque versati, minimam copiam poetarum egregiorum exstitisse: atque in hoc

* Effent] Man. Grut. possent.

hoc ipso numero, in quo perraro exoritur aliquis excellens, si diligenter & ex nostrorum, & ex Græcorum copia comparare voles, multo tamen pauciores oratores, quam poeta boni reperientur. Quod hoc etiam mirabilius debet videri, quia cæterarum artium studia fere reconditis atque abditis e fontibus hauriuntur: dicendi autem omnis ratio in medio posita, communi quodam in usu, atque in hominum more & sermone versatur; ut in cæteris id maxime excellat, quod longissime sit ab imperitorum intelligentia, sensuque disjunctum: in dicendo autem vitium vel maximum sit a vulgari genere orationis, atque a consuetudine communis sensus abhorre.

IV. Ac ne illud quidem vere dici potest, aut plures cæteris artibus inservire, aut majore delectatione, aut spe uberiori, aut præmiis ad perfiscendum amplioribus commoveri. Atque ut omittam Græciam, quæ semper eloquentiæ princeps esse voluit, atque illas omnium doctrinarum inventrices Athenas, in quibus summa dicendi vis & inventa est, & perfecta: in hac ipsa civitate profecto nulla unquam vehementius, quam eloquentiæ studia viguerunt. Nam posteaquam, imperio omnium gentium constituto, diuturnitas pacis otium confirmavit, nemo fere laudis cupidus adolescens non sibi ad dicendum studio omni nitendum putavit. Ac primo quidem totius rationis ignari, qui neque exercitationis ullam viam, neque aliquod præceptum artis esse arbitrantur, tantum, quantum ingenio & cogitatione poterant, consequantur. Post autem, auditis oratoribus Græcis, cognitisque eorum literis, adhibitisque doctoribus, incredibili quodam nostri homines dicendi studio flagraverunt. Excitabat eos magnitudo & varietas, multitudoque in omni genere causarum, ut ad eam doctrinam, quam suo quisque studio assecutus esset, adjungeretur usus frequens, qui omnium magistrorum præcepta superaret. Erant autem huic studio maxima, quæ nunc quoque sunt, exposita præmia, vel ad gratiam, vel ad opes, vel ad dignitatem. Ingenia vero (ut multis rebus possumus judicare) nostrorum hominum multum cæteris hominibus omnium gentium præstiterunt. Quibus de causis, quis non jure miretur, ex omni memo-

memoria ætatum, temporum, civitatum, tam exiguum oratorum numerum inveniri? Sed nimirum majus est hoc quiddam, quam homines opinantur, & pluribus ex artibus studiisque collectum.

V. Quis enim aliud in maxima discentium multitudine, summa magistrorum copia, præstantissimis hominum ingenis, infinita caularum varietate, amplissimis eloquentiæ propositis præmiis, esse causæ putet, nisi rei quandam incredibilem magnitudinem, ac difficultatem? Est enim & scientia comprehendenda rerum plurimarum, sine qua verborum volubilitas inanis atque irridenda est: & ipsa oratio conformanda non solum electione, sed etiam constructione verborum: & omnes animorum motus, quos hominum generi rerum natura tribuit, penitus pernoſcendi, quod omnis vis ratioque dicendi, in eorum, qui audiunt, mentibus, aut sedandis, aut excitandis expromenda est. Accedat eodem oportet lepos quidam, facetiæque, & eruditio libero digna, celeritasque & brevitās & respondendi, & laceſſendi, subtili venustate, atque urbanitate conjuncta. Tenenda præterea est omnis antiquitas, exemplorumque vis: neque legum, aut juris civilis scientia negligenda est. Nam quid ego de actione ipsa plura dicam? quæ motu corporis, quæ gestu, quæ vultu, quæ vocis conformatione, ac varietate moderanda est: quæ sola per se ipsa quantā fit, histrionum levis ars & scena declarat: in qua cum omnes in oris, & vocis, & motus moderatione elaborent, quis ignorat, quam pauci sint, fuerintque, quos animo æquo spectare possimus? Quid dicam de thesauro rerum omnium memoria, quæ nisi custos inventis, cogitatisque rebus, & verbis adhibeatur, intelligimus, omnia, etiam si præclarissima fuerint, in oratore peritura.

Quamobrem mirari desinamus, quæ causa sit eloquentium paucitatis, cum ex iis rebus universis eloquentia constet, quibus in singulis elaborare permagnum est; hortemurque potius liberos nostros, cæterosque, quorum gloria nobis & dignitas cara est, ut animo rei magnitudinem complectantur, neque iis aut præceptis, aut magistris, aut exercitationibus, quibus

utuntur omnes, sed aliis quibusdam se id, quod expetunt, consequi posse confidant.

VI. Ac mea quidem sententia nemo poterit esse omni laude cumulatus orator, nisi erit omnium rerum magnarum, atque artium scientiam consecutus. Etenim ex rerum cognitione efflorescat, & redundet oportet oratio: quæ, nisi subest res ab oratore percepta & cognita, inanem quandam habet elocutionem, & pene puerilem. Neque vero ego hoc tantum oneris imponam nostris præsertim oratoribus, in hac tanta occupatione urbis, ac vitæ, nihil ut iis putem licere nescire: quanquam vis oratoris, professioque ipsa bene dicendi, hoc suscipere, ac polliceri videatur, ut omni de re, quæcunque sit proposita, ab eo ornate, copioseque dicatur. Sed quia non dubito, quin hoc plerisque immensum, infinitumque videatur, & quod Græcos homines non solum ingenio, & doctrina, sed etiam otio, studioque abundantes, partitionem quandam artium fecisse video, neque in universo genere singulos elaborasse, sed seposuisse a cæteris dictionibus eam partem dicendi, quæ in forensibus disceptationibus iudiciorum, aut deliberationum versaretur, & id unum genus oratori reliquisse; non complectar in his libris amplius, quam quod huic generi, re quæsita, & multum disputata, summorum hominum prope consensu est tributum: repetamque non ab incunabulis nostræ veteris puerilisque doctrinæ quandam ordinem præceptorum, sed ea, quæ quondam accepi in nostrorum hominum eloquentissimorum, & omni dignitate principum, disputatione esse versata: non quod illa contemniam, quæ Græci, dicendi artifices, & doctores reliquerunt; sed cum illa pateant, in promptuque sint omnibus, neque ea interpretatione mea aut ornatius explicari, aut planius exprimi possint, dabis hanc veniam, mi frater, ut opinor, ut eorum, quibus summa dicendi laus a nostris hominibus concessa est, auctoritatem Græcis anteponam.

VII. Cum igitur vehementius inveheretur in causam principum

⁶ Cum igitur vehementius inveheretur] anno U. C. DCXXXII. legem tulerat, qua C. Sempronius Gracchus, tribunus plebis, iudicia publica a senatu, penes quem a re-

cipum consul Philippus, Drusique tribunatus pro senatus auctoritate susceptus, infringi jam, ac debilitari videretur: dici memini, ludorum Romanorum diebus L. Crassum ⁷, quasi colligendi sui causa, se in Tusculanum contulisse. Venisse eodem, focer ejus ⁸ qui fuerat, Quintus Mucius ⁹ dicebatur, & M. Antonius ¹⁰, homo & consiliorum in republica socius, & summa cum Crasso familiaritate conjunctus. Exierant autem cum ipso Crasso, adolescentes duo, & Drusi maxime familiares, & in quibus magnam tum spem majores natu dignitatis suæ collocarant, C. Cotta ¹¹, qui tum tribunatum plebis petebat, & P. Sulpicius ¹², qui deinceps eum magistratum petiturus putabatur.

Hi

gum tempore fuerant, quasi ab his non factis caste excerereantur, transferrentur ad equites Romanos. Verum cum in iis non factis integra fide versarentur equites, ea rursus sibi vindicare conati sunt senatores anno U. C. DCLXIII. admittente in primis M. Livio Druso, tribuno plebis, qui popululum perniciosa spe largitionis, socios Italiae populos, promissa ipsi civitate, in equestrem ordinem concitavit, ac demum legem tulit, ut aqua ex parte judicis penes senatum & equestrem ordinem essent, sive trecentos equites & totidem senatores. Eam ob rem tota graviter Italia turbatur est; maxime a sociis populis, qui cum promissum a Druso jus civitatis non obtinerent, bellum sociale seu italicum conseruerunt. Drusus in senatu ut caput malorum accusatus, cum domum inde se reciperet, inter turbam, incerto auctore, cultro vulneratus, in arctum corruit, ac paulo post obiit. Philippus tum erat consul, tam senatus ac Druso infensus, quam addictus equitibus, a quibus exerceri judicia volebat. *Vellejus, Livius, Florus, Appianus, &c. Præstus.*

⁷ L. Crassum] L. Licinius Crassus, celeberrimus orator, præcipuus in his dialogis partes agit. Natus est, ut ex Ciceronis Bruto patet, C. Lælio & Q. Capitone Coss. sive anno U. C. DCCIV. Qua morte defunctus fuerit, fusc referet Tullius sub initium libri tertii de Oratore, cap. 2. *Idem.*

⁸ Sacer ejus (qui fuerit Q. Mucius)] Ita manuscripti Mag. Mead. Gov. & Harl. duo: nec iniustatum esse Nostro post vocem qui uti subjunctivo modo. Vulgatum fuerat

parum placet; tunc enim temporis, cum Mucius ad Crassi Tusculanum venerit, tam focer fuit Crassi quam antea: Crassumque postea appellat generum suum in c. 9. *Peæreus.*

⁹ Q. Mucius] Q. Mucius Scævola, Q. Scævola consulis anno DLXXX. filius, C. Lælii gener, in Stoica disciplina, jurisque scientia, & omni literarum genere versatissimus. Ad quem audiendum a patre deductus est Cicero sumpta virili toga. Augur fuit anno U. C. DCXXI. Observent eruditi eum cum Q. Mucio pontifice, ad quem, hoc Q. Mucio augure mortuo, se conferebat Tullius, minime confundendum esse. *Præstus.*

¹⁰ M. Antonius] Orator eximius, natus Coss. Appio Pulchro & Q. Cæcilio anno U. C. DCXL. de quo plura scribitur in his libris occurrunt, & præcipue in Bruto cap. 37. De ejus morte vide lib. 3. de Orat. cap. 3. *Idem.*

¹¹ C. Cotta] C. Aurelius Cotta dicendi laude præstans his temporibus petit tribunatum, & obtinuit, a quo post Crassi mortem per invidiam depulsus, imo civitate deinde ejectus est. *Appian.* &c. Postea tamen consulatum gessit anno U. C. DCLXXXIV. Cum illi decretus esset triumphus, mortuus est ante diem triumphi, ut refert Aconius in notis ad Pisonianam, cum cicatrix vulneris ejus, quod ante plures annos acceperat, recidit esset repente. De quo plurima inferior, & in Bruto cap. 55. *Idem.*

¹² P. Sulpicius] Cuius in Bruto Tullius dicendi characterem describit, & sub initium lib. 3. de Oratore funestam mortem deplorat. *Idem.*

Hi primo die de temporibus illis, deque universa republica, quam ob causam venerant, multum inter se usque ad extremum tempus diei collocuti sunt. Quo quidem in sermone multa divinitus a tribus illis consularibus Cotta deplorata, & commemorata narrabat; ut nihil incidisset postea civitati mali, quod non impendere illi tanto ante viderent. Eo autem omni sermone confecto, tantam in Crasso humanitatem fuisse, ut, cum lauti accubuissent, tolleretur omnis illa superioris tristitia sermonis: eaque esset in homine jucunditas, & tantus in jocando lepos, ut dies inter eos curiæ fuisse videretur, convivium Tusculani.

Postero autem die, cum illi majores natu satis * quiescent, & in ambulationem ventum esset; dicebat tum Scævola duobus spatiis tribusve factis, dixisse, Cur non imitamur ¹³, Crasse, Socratem illum, qui est in Phædro Platonis? Nam hæc tua platanus admonuit; quæ non minus ad opacandum hunc locum patulis est diffusa ramis, quam illa, cujus umbram secutus est Socrates, quæ mihi videtur non tam ipsa aquila, quæ describitur, quam Platonis oratione crevisse: & quod ille durissimis pedibus fecit, ut se abjiceret in herbam, atque ita illa, quæ philosophi divinitus ferunt esse dicta, loqueretur, id meis pedibus certe concedi est æquius. Tum Crassum, Immo vero commodius etiam; pulvinosque poposcisse, & omnes in iis sedibus, quæ erant sub platano, confedisse dicebat.

VIII. Ibi, ut ex pristino sermone relaxarentur animi omnium, solebat Cotta narrare, Crassum sermonem quandam de studio dicendi intulisse. Qui cum ita esset exoritur: Non sibi cohortandum Sulpicium & Cottam, sed magis utrumque collaudandum videri, quod tantam jam essent facultatem adepti, ut non æqualibus suis solum anteponerentur, sed cum majoribus natu compararentur. Neque vero mihi quidquam, inquit, præstabilius videtur, quam posse dicendo tenere ho-

Tom. I.

S

minum

* Quiescent] Vis. Man. quiescent, in ambulationem ventum esse dicebat: tum
¹³ Cur non imitamur] Apud Platonem in dialogo, qui Phædrus inscribitur, Socra-

tes ad Ilisium, Atticæ fluvium, molliter in herba recubens, sub alta & patulis diffusa ramis platano, multa disserit. *Idem.*

minum cœtus, mentes allicere, voluntates impellere quo velis: unde autem velis, deducere. Hæc una res in omni libero populo, maximeque in pacatis, tranquillisque civitatibus, præcipue semper floruit, semperque dominata est. Quid enim est aut tam admirabile, quam ex infinita multitudine hominum existere unum, qui id, quod omnibus natura sit datum, vel solus, vel cum paucis facere possit? aut tam jucundum cognitu atque auditu, quam sapientibus sententiis gravibusque verbis ornata oratio, & perpolita? aut tam potens, tamque magnificentum, quam populi motus, judicum religiones, senatus gravitatem, unius oratione converti? Quid porro tam regium, tam liberale, tam munificum, quam opem fere supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare periculis, retinere homines in civitate? Quid autem tam necessarium, quam tenere semper arma, quibus vel testis ipse esse possis, vel provocare improbos, vel te ulcisci laesitissus?

Age vero, ne semper forum, subsellia¹⁴, rostra, curiamque meditare, quid esse potest in orio aut jucundius, aut magis proprium humanitatis, quam sermo facetus, ac nulla in re rudis? Hoc enim uno præstamus vel maxime feris, quod colloquimur inter nos, & quod exprimere dicendo sensa possumus. Quamobrem quis hoc non jure miretur, summeque in eo elaborandum esse arbitretur, ut, quo uno homines maxime bestiis præsent, in hoc hominibus ipsis antecellat? Ut vero jam ad illa summa veniamus; quæ vis alia potuit aut dispersos homines unum in locum congregare, aut a fera, agrestique vita ad hunc humanum cultum, civilemque deducere, aut jam constitutis civitatibus, leges, judicia, jura describere?

Ac, ne plura, quæ sunt pene innumerabilia, consector, comprehendam brevi; sic enim statuo, perfecti oratoris moderatione, & sapientia non solum ipsius dignitatem, sed &

¹⁴ Forum, subsellia, &c.] In foro jus dicebant prætores, & judices ab iis dati: unde causæ forenses appellabantur. Subsellia esse tribunorum, triumvirorum, quæstorum, & aliorum minora judicia exercentium scri-

bit Asconius. Rostra, locus erat, ex quo dicebant oratores ad populum. Curia, ubi senatores & principes civitatis de rep. administranda inter se agebant. Idem.

privatorum plurimorum, & universæ reipublicæ salutem maxime contineri. Quamobrem pergite, ut facitis, adolescenter: atque in id studium in quo estis, incumbite, ut & vobis honori, & amicis utilitati, & reipublicæ emolumento esse possitis.

IX. Tum Scævola comiter, ut solebat, Cætera, inquit, assentior Crasso, ne aut de C. Lælii, soceri mei, aut de hujus generi, aut arte, aut gloria detrahā: sed illa duo, Crasse, vereor, ut tibi possim concedere. Unum, quod ab oratoribus civitates & ab initio constitutas, & sæpe conservatas esse dixisti. Alterum, quod, remoto foro, concione, judiciis, senatu, statuisti, oratorem in omni genere sermonis, & humanitatis esse perfectum.

Quis enim tibi hoc concesserit, aut initio genus hominum in montibus ac silvis dissipatum, non prudentium consiliis compulsū potius, quam disertorum oratione delinitum, se oppidis, mœnibusque secessisse? aut vero reliquas utilitates, aut instituendis, aut conservandis civitatibus, non a sapientibus & fortibus viris, sed a disertis, & ornate dicentibus esse constitutas? An vero tibi Romulus ille aut pastores & convenas congregasse, aut Sabinorum connubia conjunxisse, aut finitimorum vim represisse eloquentia videtur, non consilio, & sapientia singulari? Quid? in Numa Pompilio, quid? in Ser. Tullio, quid? in cæteris regibus, quorum multa sunt eximia ad constituendam rempublicam, num quod eloquentiæ vestigium apparet? Quid? exactis regibus, (tameñ ipsam exactiōnem mente, non lingua, perfectam L. Bruti esse cernimus) sed deinceps omnia, nonne plena consiliorum, inania verborum videmus? Ego vero si velim & nostræ civitatis exemplis uti, & aliarum, plura proferre possim detrimenta publicis rebus, quam adjuncta per homines eloquentissimos importata: sed, ut reliqua prætermittam, omnium mihi videor, exceptis, Crasse, vobis duobus, eloquentissimos audisse Tib. & C. Sempronios, quorum pater, homo prudens, & gravis, haudquaquam eloquens, & sæpe alias, & maxime censor, salutis reipublicæ fuit. Atque is non accurata quadam

orationis copia, sed nutu atque verbo libertinos in urbanas tribus transfudit; quod nisi fecisset, rempublicam, quam nunc vix tenemus, jamdiu nullam haberemus. At vero ejus filii diserti, & omnibus vel natura vel doctrinae praefidiis ad dicendum parati, cum civitatem vel paterno consilio, vel avitis armis florentissimam accepissent; ista praelara gubernatrice, ut ais, civitatum, eloquentia rempublicam dissipaverunt.

X. Quid? leges veteres, moreque majorum: quid? auspicia, quibus & ego, & tu, Crasse, cum magna reipublicae salute praesumus: quid? religiones & caeremoniae: quid? haec jura civilia, quae jampridem in nostra familia sine ulla eloquentiae laude versantur, num aut inventa sunt, aut cognita, aut omnino ab oratorum genere tractata? Equidem & Ser. Galbam memoria teneo, divinum hominem in dicendo, & M. Aemilium Porcinam, & C. ipsum Carbonem, quem tu adolescentulus percussisti¹⁵, ignarum legum, haesitantem in majorum institutis, rudem in jure civili: & haec aetas nostra, praeter te, Crasse, qui tuo magis studio, quam proprio munere aliquo disertorum, jus a nobis civile didicisti, quod interdum pudeat, juris ignara est.

Quod vero in extrema oratione, quasi tuo jure, sumpstisti, oratorem in omni sermonis disputatione copiosissime posse versari, id, nisi hic in tuo regno essemus, non tulissem, multisque praessem, qui aut interdicto tecum contenderent¹⁶, aut te ex jure manum confertum¹⁷ vocarent, quod in alienas possessiones tam temere irruisses. Agerent enim tecum lege

¹⁵ Percussisti] Id est, evertisti, seu dejecisti. Simile est illud lib. 11, cap. 70. Scipionis illius, qui Tib. Gracchum percussit. *Perussus*.

¹⁶ Interdicto tecum contenderent] Interdictum, praetoris est edictum quo jubet aliquid vel fieri, vel omitti. Sententia est: Multi licem tibi intenderent, & lege, ac praetoris edicto tecum agerent, quod eam rem, quae pertinet ad alias artes, nimirum in omni disputatione copiose versari, tanquam oratori propriam, vindicet illi, ac tribuas. *Prussus*.

¹⁷ Ex jure manum (alii, manus) confertum] Manum conferere est proprie in pra-

lio venire ad manus. Transferuntur autem a militia certaminibus ad fore contentiones. Scilicet petitor, & is a quo petebatur, dicto die, in agrum litigiosum conveniebant, simulatoque conspectu, quasi per vim expellebatur ex agro petitor: hic deinde ad praetorem appellabat de vi, ac petebat ut sua sibi restituerentur. De hac locutione plura Gellius lib. xx. cap. 10. *Manu pro manu* dicitur, expuncta more veterum s: confertum in supino a confero, quod est committo. Caeterum hujus loci sententia est: Multi repeterent ac restitui postularent, adhibita solenni juris formula, rem a te contra jus factam occupatam. *Idem*.

ge primum Pythagorei omnes, atque Democritici, * caeterique in suo genere physici, vindicarentque ornati homines in dicendo & graves, quibuscum tibi iusto sacramento¹⁸ contendere non liceret. Urgerent praeterea philosophorum greges, jam ab illo fonte & capite Socrate, nihil te de bonis rebus in vita, nihil de malis, nihil de animi permotionibus, nihil de hominum moribus, nihil de ratione vitae didicisse, nihil omnino quaesisse, nihil scire convincerent: &, cum universi in te impetum fecissent, tum singulae familiae licem tibi intenderent. Instaret Academia, quae, quidquid dixisses, id te ipsum scire negaret. Stoici vero nostri disputationum suarum atque interrogationum laqueis te irritum tenerent. Peripaterici autem etiam haec ipsa, quae propria oratorum putas esse adjuncta, atque ornamenta dicendi, ab se peti vincerent oportere: ac non solum meliora, sed etiam multo plura Aristotelem, Theophrastumque de his rebus, quam omnes dicendi magistros scripserunt ostenderent. Missos facio mathematicos, grammaticos, musicos, quorum artibus vestra ista dicendi vis ne minima quidem societate conjungitur. Quamobrem ista tanta, tamque multa, profitenda, Crasse, non censo. Satis id est magnum, quod potes praestare, ut in judiciis ea causa, quamcumque tu dicis, melior & probabilior esse videatur: ut in concionibus, ut in sententiis dicendis ad persuadendum tua plurimum valeat oratio: denique ut prudentibus diserte, stultis etiam vere dicere videaris. Hoc amplius si quid poteris, non id mihi videbitur orator, sed Crassus sua quadam propria, non communi oratorum facultate posse.

XI. Tum ille, Non sum, inquit, nescius, Scavola, ista inter

* Caeterique] Lamb. caeterique suo jure physici vindicarent, ornati

¹⁸ Iusto sacramento] Sacramentum licitae genus erat, simile sponsionis. Varro. Et qui petebat, & qui inficiabatur, de aliis rebus utriusque quingentos aëris apud Pontificem depositabant, de aliis item rebus certum numerum assium. Qui iudicio autem vicerat, suum sacramentum a sacro auferbat, victi ad paratium redibant. Sacramentum dixit pe-

cuniam lite depositam apud Pontificem. Decepti sunt qui legerunt hic apud pontem, non apud Pontificem. Sensus est igitur: Philosophi disciplinarum possessione dejecti, tecum interdicto contenderent, quemadmodum ii qui ab agro dejecti sunt: aut vindiciarum licem tibi intenderent, & disciplinas suas auferrent: aut jure possent agere tecum, & deposita pecunia contendere. *Strebaeus*.

inter Græcos dici, & disceptari solere. Audivi enim summos homines, cum quaestor ex Macedonia venissem Athenas, florente Academia, ut temporibus illis ferebatur, quod eam Charmadas¹⁹, & Clitomachus, & Æschines obtinebant. Erat etiam Metrodorus, qui cum illis una ipsum illum Carneadem diligentius audierat, hominem omnium in dicendo, ut ferebant, acerrimum, & copiosissimum. Vigeat auditor Panætii illius tui Mneparchus; & Peripatetici²⁰ Critolaus & Diodorus. Multi erant præterea præclari in philosophia, & nobiles, a quibus omnibus una pene repelli voce oratorem a gubernaculis civi-

¹⁹ Charmadas] Vulgo pro Charmadas legimus Carneades, male omnino: hic enim Crassus dicit se Quaestorem, postea vero Antonius se Proconsulem, vidisse Carneadem, contra auctoritatem veterum Scriptorum. Lærtius enim ex Apollodoro scribit Carneadem mortuum esse (Olymp. CLXII. ann. 4.) anno U. C. 625. Crassus vero Quaestor fuit an. U. C. 643. & Antonius Proconsul an. U. C. 652. Immo Cicero ipse in Acad. Quaest. dicit Carneadis legationem incidisse in an. U. C. 599. Si igitur Crassus Quaestor vidit Carneadem, Carneades post legationem vixit annos 44. & si Antonius Proconsul eum vidit, vixit annos 53. post legationem: quod verisimile non videtur. Sed ulterius ex ipso Cicero probaturus sum, neque Crassum, neque Antonium vidisse Carneadem. Primo, in lib. III. c. 18. Crassus dicit, *cujus* (Carneadis) *est ego multos auditores cognovi Athenis* &c. Ex quo loco colligo Crassum non vidisse Carneadem; quia si eum vidisset, non loceri, aut Metelli usus esset iudicio, sed suo. Porro dicit ibi Crassus Metellum adolescentem fuisse, cum audiret Carneadem affectum ætate: Metellus vero Consul fuit an. 645; ergo non credibile est Carneadem vixisse usque ad Quaesturam Crassi, hoc est, pene ad consulatum Metelli, multo autem minus ad Proconsulatum Antonii. Secundo, in l. 2. c. 37. itaque in hoc ipso loco non de homine, quem novit, Crassus loquitur, sed dicit *hominem, ut ferebant, &c.* Tertio, ut se habet vulgata lectio, *Carneades Carneadis auditor fuit*, quo quid ineptius? His rationibus adductus vulgatam lectionem rejicio. Cur autem Charmadas repositus, parvis sciat Lector. v. Mss. Cant. habet *Carneades*, Bod. *Carniadas* (quæ vox

si punctum literæ i tollas, est *Carneades*)? Mss. vero Joan. & Harl. i. habent *Charmadas* in hoc loco, & tribus sequentibus, de quibus mox dicturus sum. 2. In Oratore c. 16. cum dicitur, *scitum est enim, quod Carneades dicere solebat, Clitomachum eadem dicere, Carneadem eodem etiam modo dicere*; nonnulli, quos vidi, Mss. habent ibi *Charmadam*, poscente etiam sentia. Patet idem ex l. 2. c. 88. ubi, Jansio primum notante & Gronovio approbante, pro *Carneadem* jam legimus *Charmadam*, testimonio Plinii & auctoritate Mss. 3. Sætus Empiricus non semel dicit *Charmadam* (vel *Charmidam*) Academicum fuisse, & Academia principem. 4. Idem scriptis mandavit dissertationem quandam *Charmada*, in qua Academicus iste probat Rhetoricam non esse artem, & Rhetores exagitat; quæ omnia Sex. Empirici testimonia huic loco optime conveniunt. Uti le fore credidi hunc locum luculentis argumentis explicare, qui Petavio, Stanlejo nostro, aliisque Chronologiam docentibus, magnas olim turbas excitaverit. *Pearcius*. Vide in eandem sententiam, Henrici *Valesii* Emendat. l. 29.

²⁰ Peripatetici Critolaus & Diodorus] Ita vulgati omnes. Sed, Peripatetici *Critolus* Diodorus, est lectio Mss. duorum Pall. & trium Guilélmii, nec non Joan. Mag. & Harl. duorum: testaturque Cicero de Fin. l. 5. c. 5. *Diodorum fuisse auditorem Critolus*. Porro, ea argumenta, quibus probavi *Carneadem* ad Quaesturam Crassi non vixisse, satis docebant ne *Critolaum* quidem in Crassi Quaestura viguisse; quod tamen præ se fert vulgata lectio, & Peripatetici *Critolaus* & *Diodorus* *Pearc*.

civitatum, excludi ab omni doctrina, rerumque majorum scientia, ac tantum in judicia & concinnulas, tanquam in aliquod pistrinum, detrudi, & compingi videbam. Sed ego neque illis assentiebar, neque harum disputationum inventor, & principi longe omnium in dicendo gravissimo, & eloquentissimo, Platoni, cujus tum Athenis diligentius legi cum Charmada Gorgiam²¹: quo in libro, hoc maxime admirabar Platonem, quod mihi in oratoribus irridendis ipse esse orator summus videbatur. Verbi enim controversia²² jamdiu torquet Græculos homines contentionis cupidores quam veritatis. Nam si quis hunc statuit esse oratorem, qui tantummodo in jure, aut in judiciis possit, aut apud populum, aut in senatu copiose loqui, tamen huic ipsi multa tribuat, & concedat necesse est. Neque enim sine multa pertractatione omnium rerum publicarum²³, neque sine legum, morum, juris scientia, neque natura hominum incognita, ac moribus, in his ipsis rebus satis callide versari, & perite potest. Qui autem hæc cognoverit, sine quibus ne illa quidem minima in causis quisquam recte tueri potest, quid huic abesse poterit de maximarum rerum scientia? Sin oratoris nihil vis esse, nisi compositæ, ornate, copiosæ eloqui: quæro id ipsum qui possit assequi sine ea scientia, quam ei non conceditis? Dicendi enim virtus, nisi ei, qui dicit, ea, de quibus dicit, percepta sint, exsare non potest.

Quamobrem, si ornate locutus est, sicut fertur, & mihi videtur, phisicus ille Democritus; materies illa fuit phisici, de

²¹ Gorgiam] Gorgias Platonis dialogus, in quo rationem edocet, quæ futiles rhetorum sophistarum argutiæ refellantur. Tullius sive ex sua, sive ex Crassi sententia non recte censuit in illo dialogo derideri oratorem. Non veram rhetoricam, sed adulterinam tantum, ut cuius legendi patet, tradidit. Neque vero paucos induxit in errorem hic dialogus, ut observavit Quintilian. lib. 11. cap. 15. *Plerique*, inquit, *dum paucos ex Gorgia Platonis a prioribus imparte evertisse legere contenti, neque alia ejus volumina e-volvunt, in maximum errorem inciderunt: creduntque eum in hac esse opinione, ut rhe-*

toricam non artem, sed peritiam quandam gratia ac voluptatis existimet, &c. Præfatus.

²² Verbi controversia] Maximo animorum æstu contendunt inter se Græci, quis orator dicendus sit, an ille qui tantum in causis forensibus valeat, an qui de re qualibet ornate possit dicere. *Idem.*

²³ Omnium rerum publicarum] In vulgatis duæ postremæ voces male conjunguntur: neque enim necesse est, ut is omnes Res publicas cognoscat, qui Romanam velit cognoscere: necesse est autem, ut publicas res omnes Romani imperii sciat, qui de eo ad-miistrando dicturus est. *Pearcius.*

de qua dixit: ornatus vero ipse verborum, oratoris putandus est. Et, si Plato de rebus a civilibus controversiis remotissimis divinitus est locutus, quod ego concedo: si item Aristoteles, si Theophrastus, si Carneades in rebus iis, de quibus disputaverunt, eloquentes, & in dicendo suaves, atque ornati fuerunt: sint hæc res, de quibus disputat, in aliis quibusdam studiis: oratio quidem ipsa propria est huius unius rationis, de qua loquimur, & querimus. Etenim videmus, iisdem de rebus jejune quosdam, & exiliter, ut eum, quem acutissimum ferunt, Chrysippum, disputavisse; neque ob eam rem philosophiæ non satis fecisse, quod non habuerit hanc dicendi ex arte alienam facultatem.

XII. Quid ergo interest? aut qui discernes eorum, quos nominavi, ubertatem in dicendo, & copiam, ab eorum exilitate, qui hac dicendi varietate & elegantia non utuntur? Unum erit profecto, quod si, qui bene dicunt, afferunt proprium: compositam orationem, & ornata, & artificio quodam & expolitione distinctam. Hæc autem oratio, si res non subest ab oratore percepta & cognita, aut nulla sit necesse est, aut omnium irrisione ludatur. Quid est enim tam furiosum, quam verborum, vel optimorum atque ornatissimorum, sonitus inanis, nulla subiecta sententia, nec scientia? Quicquid erit igitur quacumque ex arte, quocumque de genere, id orator, si, tanquam clientis causam, didicerit, dicet melius, & ornatus, quam ille ipse eius rei inventor, atque artifex.

Nam si quis erit, qui hoc dicat, esse quasdam oratorum proprias sententias atque causas, & certarum rerum forensibus cancellis circumscriptam scientiam; fatebor equidem in his magis assidue versari hanc nostram dictionem: sed tamen in his ipsis rebus permulta sunt, quæ isti magistri, qui rhetorici vocantur, nec tradunt, nec tenent. Quis enim nescit, maximam vim existere oratoris in hominum mentibus vel ad iram, aut ad odium, aut dolorem incitandis, vel ab hisce iisdem permotionibus ad lenitatem, misericordiamque revo-

can-

a Ex arte] Grut. in arte aliena

candis? ^b Quare nisi qui naturas hominum, vimque omnem humanitatis, causasque eas, quibus mentes aut incitantur, aut reflectuntur, penitus perspexerit; dicendo, quod volet, perficere non poterit. Atqui totus hic locus philosophorum putatur proprius: neque orator, me auctore, unquam repugnabit: sed, cum illis cognitionem rerum concefferit, quod in ea solum illi voluerint elaborare; tractationem orationis, quæ sine illa scientia nulla est, sibi assumet. Hoc enim est proprium oratoris, quod sæpe jam dixi, oratio gravis, & ornata, & hominum sensibus, ac mentibus accommodata.

XIII. Quibus de rebus Aristotelem, & Theophrastum scripsisse fateor. Sed vide, ne hoc, Scævola, totum sit a me. Nam ego, quæ sunt oratori cum illis communia, non inuor ab illis: isti quæ de his rebus disputant, oratorum esse concedunt. Itaque cæteros libros, artis isti suæ nomine, hos Rhetoricos & inscribunt, & appellant. Etenim cum illi in dicendo inciderint loci (quod sæpe evenit) ut de diis immortalibus, de pietate, de concordia, de amicitia, de communi civium, de hominum, de gentium jure, de æquitate, de temperantia, de magnitudine animi, de omni virtutis genere sit dicendum, clamabunt, credo, omnia gymnasia, atque omnes philosophorum scholæ, sua hæc esse omnia propria; nihil omnino ad oratorem pertinere. Quibus ego, ut de his rebus omnibus in angulis, consumendi otii causa, differant, cum conceffero, illud tamen oratori tribuam, & dabo, ut eadem, de quibus illi tenui quodam, exanguique sermone disputant, hic cum omni gravitate & iucunditate explicet. Hæc ego cum ipsis philosophis tum Athenis differebam. Cogebat enim me M. Marcellus ²⁴ hic noster, qui nunc ædilis curulis est: & profecto, nisi ludos nunc faceret, huic nostro sermoni interesset: ac jam tum erat adolescentulus his studiis mirifice deditus.

Jam vero de legibus instituendis, de bello, de pace, de sociis, de vestigalibus, de jure civium generatim in ordines,

Tom. I.

T

æta-

^b Quare nisi] Vis. Man. Grut. que nisi ²⁴ M. Marcellus] Quem Cicero servatum
^c Omnia propria] Lamb. omnia; proprie a Cæsare post bella civilia gratulatus est
nihil] insigni oratione. Præstus.

atatesque descripto²⁵, dicant vel Græci, si volunt, Lycurgum, aut Solonem (quanquam illos quidem censemus in numero eloquentium reponendos) scisse melius, quam Hyperidem aut Demosthenem, perfectos jam homines in dicendo, & perpolitos: vel * nostri, decemviros, qui XII tabulas²⁶ perscripserunt, quos necesse est fuisse prudentes, anteponan in hoc genere & Ser. Galbæ, & Socero tuo C. Lælio, quos constat dicendi gloria præstitisse. Nunquam enim negabo, esse quasdam artes proprias eorum, qui in his cognoscendis, atque tractandis studium suum omne posuerunt: sed oratorem plenum atque perfectum esse eum dicam, qui de omnibus rebus possit varie, copioseque dicere.

XIV. Etenim sæpe in iis causis, quas omnes proprias esse oratorum confitentur, est aliquid, quod non ex usu forensi, quem solum oratoribus conceditis, sed ex obscuriore aliqua scientia sit promendum, & assumendum. Quæro enim, num possit aut contra imperatorem, aut pro imperatore dici sine rei militaris usu, aut sæpe etiam sine regionum terrestrium aut maritimarum scientia? num apud populum de legibus iudicandis, aut vetandis, num in senatu de omni reipublica genere dici sine summa rerum civilium cognitione, & prudentia? num admoveri possit oratio ad sensus animorum, atque motus vel inflammandos, vel etiam extinguendos, (quod unum in oratore dominatur) sine diligentissima peruestigatione earum omnium rationum, quæ de naturis humani generis ac moribus a philosophis explicantur?

Atque haud scio an minus hoc vobis sim probaturus; equidem non dubitabo, quod sentio, dicere. Physica ista ipsa quæ paulo ante, & mathematica, & cæterarum artium propria posuisti, scientiæ sunt eorum, qui illa profitentur: illustrare autem oratione si quis istas ipsas artes velit, ad oratoris

²⁵ Descripto] Lamb. legit, *descriptorem*, id est, civium: non enim *suus*, sed *civis* in ordinibus atatesque describentur. *Peacivus*.

* Nostri] Vid. Grut. *nostros decemviros*.
²⁶ Decemviros, qui XII. tabulas, &c.] Sublati regum decreta, & populo per viginti annos nullis legibus astricto, constituta.

ti sunt anno U. C. CCCIV. decemviri, qui a Græcis leges peterent, quas acceptas tabulis decem æreis inscripserunt. Cum autem in primis legibus aliquid desideraretur, anno sequenti alias duas adjecere tabulas: unde & dictæ sunt leges XII. tabularum. *Præstitus*.

ris eum confugiendum est facultatem. Neque enim, si Philonem²⁷ illum architectum, qui Atheniensibus armamentarium fecit, constat perdiserte populo rationem operis sui reddidisse, existimandum est architecti potius officio disertum, quam oratoris, fuisse. Nec, si huic M. Antonio pro Hermodoro fuisset de navalium opere dicendum, non, cum ab illo causam didicisset, ipse ornate de alieno artificio, copioseque dixisset. Neque vero Asclepiades²⁸ is, quo nos medico amicoque usi sumus, tum, cum eloquentia vincebat cæteros medicos, in eo ipso, quod ornate dicebat, medicinæ facultate utebatur, non eloquentiæ. Atque illud est probabilius, neque tamen verum, quod Socrates dicere solebat, omnes in eo, quod scirent, satis esse eloquentes. Illud verius, neque quemquam in eo disertum esse posse, quod nesciat; neque, si id optime sciat, ignarusque sit faciundæ ac poliendæ orationis, diserte id ipsum posse, de quo sciat, dicere.

XV. Quamobrem si quis universam, & propriam oratoris vim desinare complexique vult; is orator erit, mea sententia, hoc tam gravi dignus nomine, qui, quæcumque res inciderit, quæ sit dictione explicanda, prudenter, & compositè, & ornate, & memoriter dicat, cum quadam etiam actionis dignitate.

Sin cuiquam nimis infinitum videtur, quod ita proposui, quæcumque de re, licet hinc, quantum cuique videbitur, circumcidat, atque amputet: tamen illud tenebo, si, quæ cæteris in artibus aut studiis sita sunt, orator ignoret, tantumque ea teneat, quæ sunt in disceptationibus, aut in usu forensi; tamen his de rebus ipsis si sit ei dicendum, cum cognoverit ab iis, qui tenent, quæ sint in quaque re; multo oratorem melius, quam ipsos illos, quorum ex sunt artes, esse dicturum. Ita si de re militari dicendum huic erit Sulpicio,

T 2

quæ-

²⁷ Philonem] De Philone architecto Plinius, VII. 37. Vide etiam, & de Hermodoro, Turnebi *Advers.* XI. 2.

²⁸ Asclepiades] Patria Præstensis, primum *rhetoricæ*, deinde pressus inopia, medicinæ operam dedit. Tantum arti suæ fidebat, ut sponsonem quandam cum fortuna fecisset,

ne medicus crederetur, si unquam invalidus fuisset ipse, & victor supremus in senecta lapsu scalarum exanimatus est. *Craffo* & *Pompejo* familiaris, eorum ætate floruit circa annum U. C. DCL. Plinius lib. VII. *Præstus*.

quaret a C. Mario ²⁹ affini nostro, &, cum acceperit, ita pronuntiabit, ut ipsi C. Mario pene hic melius, quam ipse * ille scire videatur. Sin de jure civili; tecum communicabit, teque hominem prudentissimum; & peritissimum, in iis ipsis rebus, quas abs te didicerit, dicendi arte superabit. Sin quæ res inciderit, in qua de natura, de vitiis hominum, de cupiditatibus, de modo, de continentia, de dolore, de morte dicendum sit: forsitan, si ei sit visum (etsi hæc quidem nosse debet orator) cum Sex. Pompejo, erudito homine in philosophia, communicabit. Hoc profecto efficit, ut quamcumque rem a quoque cognorit, de ea multo dicat ornatus, quam ille ipse, unde cognorit. Sed si me audierit, quoniam philosophia in tres partes est distributa, in naturæ obscuritatem, in differendi subtilitatem, in vitam atque mores; duo illa relinquamus, idque largiamur inertia nostræ: tertium vero, quod semper oratoris fuit, nisi tenebimus, nihil oratori, in quo magnus esse possit, relinquemus. Quare hic locus de vita & moribus totus est oratori perdiscendus: cætera si non didicerit, tamen poterit, si quando volet, ornando dicendo, cum erunt ad eum delata, & ei tradita.

XVI. Etenim si constat inter doctos, hominem ignarum astrologiæ, ornatissimis, atque optimis verbis, Aratum, de celo, stellisque dixisse: si de rebus rusticis hominem ab agro remotissimum, Nicandrum Colophonium, poetica quadam facultate, non rustica, scripisse præclare: quid est, cur non orator de rebus iis eloquentissime dicat, quas ad certam causam, tempusque cognorit? Est enim finitimus oratori poeta, numeris adstrictior paulo, verborum autem licentia liberior, mul-

²⁹ C. Mario] Hic ille est C. Marius, celebris Romanorum imperator, in bello bo-
stibus, in vitiis civibus infestissimus, quæritque
imparissimus, ut retet Paterculus; quem
humili loco natum ad amplissimos reip. mo-
gistratus singularis virtus erexit. Apud Sal-
lustium dum loquitur, artis oratoricæ impe-
ditum se dicit; & a Plutarcho reprehendi-
tur, quod literas Græcæ contempserit. Inop-
iam eloquentiæ compensavit fortitudo. Con-
fecit bellum Jugurthinum: Teutones & Am-

brones, Germaniæ populos, interfectis mil-
libus ducentis, & paulo post Cimbrorum ingenti
strage delevit. Cum provinciam belli
Mithridatici suscipere contenderet, a Sylla,
suo quondam legato, expulsus ex urbe, in
quam paulo post irrupit, & Syllanis omni-
bus obruncatis, septimum consul reuocatus
in magistratu obiit anno U. C.
DCLXVIII. *Proferat.*

* *Quam ipse ille scire.*] *Quam ipse, illa
scire.* Pearcius.

multis vero ornandi generibus socius, ac pene par: in hoc quidem certe prope idem, nullis ut terminis circumscribat, aut definiat jus suum, quo minus ei liceat eadem illa facultate & copia vagari, qua velit.

Namque illud quare, Scævola, negasti te fuisse laturum, nisi in meo regno esses; quod in omni genere sermonis, in omni parte humanitatis dixerim oratorem perfectum esse debere? Nunquam mehercule hoc dicerem, si eum, quem fingo, me ipsum esse arbitrarer. Sed, ut solebat C. Lucilius sæpe dicere, (homo tibi subiratus, mihi propter eam ipsam causam minus, quam volebat, familiaris, sed tamen & doctus & perurbanus) sic sentio, neminem esse in oratorum numero habendum, qui non sit omnibus iis artibus, quæ sunt libero dignæ, perpolitus: quibus ipsis, si in dicendo non utimur, tamen appareat, atque exstat, utrum simus earum rudes, an didicerimus. Ut, qui pila ludunt, non utuntur in ipsa lusione artificio palæstræ, sed indicat ipse motus, didicerintne palæstram, an nesciant: & qui aliquid fingunt, etsi tum pictura nihil utuntur, tamen, utrum sciant pingere, an nesciant, non obscurum est: sic in orationibus hæc ipsis judiciorum, concionum, senatus, etiam si propria cætera non adhibentur artes, tamen facile declaratur, utrum is, qui dicit, tantummodo in hoc declamatorio sit opere iactatus, an ad dicendum omnibus ingenius artibus instructus accesserit.

XVII. Tum ridens Scævola, Non luctabor, inquit, tecum; Crasse, amplius: id enim ipsum, quod contra me locutus es, artificio quodam es consecutus, ut & mihi, quæ ego vellem non esse oratoris, concederes; & ea ipsa, nescio quomodo, rursus detorqueres, atque oratori propria traderes. Hæc, cum ego prætor Rhodum venissem, & cum summo illo doctore istius disciplinæ Apollonio, ea, quæ a Panætio acceperam, contulissem: irrisit ille quidem, ut solebat, philosophiam, atque contempsit, multaque non tam graviter dixit, quam facete. Tua autem fuit oratio ejusmodi, non ut ullam artem, doctrinamve contemneres, sed ut omnes comites

mites ac ministras oratoris esse dices. Quas ego, si quis sit unus complexus omnes, idemque si ad eas facultatem istam ornatissimam orationis adjunxerit; non possum dicere, eum non egregium quandam hominem, atque admirandum fore. Sed is, si quis esset, aut si etiam unquam fuisset, aut vero si esse posset, tu esses unus profecto, qui & meo iudicio, & omnium, vix ullam ceteris oratoribus (pace horum dixerim) laudem reliquisti. Verum si tibi ipsi nihil deest, quod in forensibus rebus, civilibusque versetur, quin scias; neque eam tamen scientiam, quam adjungis oratori, complexus es; videamus, ne plus ei tribuas, quam res & veritas ipsa concedat.

Hic Crassus, Memento, inquit, me non de mea, sed de oratoris facultate dixisse. Quid enim nos aut didicimus, aut scire potuimus, qui ante ad agendum, quam ad cognoscendum venimus? quos in foro, quos in ambitione, quos in republica, quos in amicorum negotiis res ipsa ante confecit, quam possemus aliquid de rebus tantis suspicari? Quod si tibi tantum in nobis videtur esse, quibus etiam si ingenium, ut tu putas, non maxime defuit, doctrina certe, & otium, & hercule etiam studium illud discendi acerrimum defuit: quid censes, si ad alicujus ingenium vel majus illa, quæ ego non attigi, accesserint? qualem illum, & quantum oratorem futurum?

XVIII. Tum Antonius, Probas mihi, inquit, ista, Crasse, quæ dicis: nec dubito, quin multo locupletior in dicendo futurus sit, si quis omnium rerum atque artium rationem, naturamque comprehenderit. Sed primum id difficile est factu, præsertim in hac nostra vita, nostrisque occupationibus: deinde illud etiam verendum est, ne abstrahamur ab hac exercitatione, & consuetudine dicendi populari, & forensi. Aliud enim mihi quoddam genus orationis esse videtur eorum hominum, de quibus paulo ante dixisti, quamvis illi ornate, & graviter aut de natura rerum, aut de humanis rebus loquantur. Nitidum quoddam genus est verborum, & lætum, sed palæstræ magis, & olei, quam hujus civilis turbæ, ac fori.

fori. Namque egomet, qui sero, ac leviter Græcæ literas attigissem, tamen cum proconsul in Ciliciam proficiscens Athenas venissem, complures tum ibi dies sum propter navigandi difficultatem commoratus: sed, cum quotidie mecum haberem homines doctissimos, eos fere ipsos, qui abs te modo sunt nominati, cumque hoc, nescio quomodo, apud eos increbuisset, me in causis majoribus, sicuti te, solere versari; pro se quisque ut poterat, de officio & ratione oratoris disputabat. Horum alii, sicut iste ipse Mnesarchus, hos, quos nos oratores vocarem, nihil esse dicebat, nisi quosdam operarios lingua celeri & exercitata: oratorem autem, nisi qui sapiens esset, esse neminem: atque ipsam eloquentiam, quod ex bene dicendi scientia constaret, unam quandam esse virtutem, & qui unam virtutem haberet, omnes habere, easque ipsas esse inter se aequales & pares. Ita, qui esset eloquens, eum virtutes omnes habere, atque esse sapientem. Sed hæc erat spinosa quædam, & exilis oratio, longeque a nostris sensibus abhorrebat. Charmadas vero multo uberius iisdem de rebus loquebatur: non quo aperiret sententiam suam, (hic enim mos erat patrius Academiae, adversari semper omnibus in disputando) sed tum maxime tamen hoc significabat, eos, qui Rhetores nominarentur, & qui dicendi præcepta traderent, nihil plane tenere, neque posse quemquam facultatem assequi dicendi, nisi qui philosophorum inventa didicisset.

XIX. Disputabant contra disertis homines, Athenienses, & in republica causisque versati, in quibus erat etiam is, qui nuper Romæ fuit, Menedemus, hospes meus: qui cum diceret esse quandam prudentiam, quæ versaretur in perspicendis rationibus consultuendarum, & regendarum rerum publicarum, excitabatur homo promptus ab homine abundanti doctrina, & quadam incredibili varietate rerum atque copia. Omnes enim partes illius ipsius prudentiæ petendas esse a philosophia doce-

³⁰ Excitabatur | Menedemus conjecit le- rat Menedemus (homo promptus, utpote gendum esse, excipiebatur: sed vulgata le- disertis orator) ut Menedemum excitaret; tio defendi potest. Sensus est enim: Homo & ad suam opinionem defendendam acue- abundans doctrina, (nempe Charmadas ret. Idem. philosphus) ita respondebat iis, quæ dixit.